

Samojedin 'kuutta' merkitsevistä lukusanasta

Jurakkisamojedissa on kaksi sanaa, joilla ensi silmäyksellä ei luulisi olevan toistensa kanssa mitään tekemistä. Toinen näistä sanoista on O *madā* 'über das Wasser gehen, übersetzen', T₆ *jēšā jam madajji*' (fl.) 'sie (Dual) setzten über den Jenissei', N *šē'ib jāβηγēβ madā* (fl.) 'über sieben Flussufer ging er hinüber', oks. *madārta' jaχān dānā'*! 'setze über den Fluss!', Nj. *mattaβbatmē mīe* 'der ist nicht hinüber gegangen' (sagt man von einem Verstorbenen, dessen Schatten der Zauberer nach nicht in das Totenreich geführt hat). — Toinen sana on 'kuutta' merkitsevä O Sj. N *mat*', U *matta*^v, Oks. *matta*², U = Ts. *matt*², S Ni. Nj. P *maht*², Kis₂ *mahttat*. Jälkimmäisen sanan vastineet muissa samojedikielissä ovat: jen. *motu*², tawgy *matu*', OS *muktet*, *muktut*, kam. *muktu*^d, koib. *muktut*, mot. ja taigi *muktun* '6'.

Asianeskimossa Bogorazin mukaan (JPNS III 116) lukusana *arvinlik* '6' tulee verbistä *arvi-χtuŋa* 'kuljen (meren, joen) yli toiselle rannalle'; *arvinlik* merkitsee oik. »yli välimatkan toiseen käteen hypähtänyt.» *mar-arvinlik* '7' on »toinen ylihypähtänyt». Rasmussenin sanaluetteloista selviää, että Grönlannin eskimon *Arfiŋeq* '6' tulee sanasta *Arfaq* 'kämmenen reuna' ja merkitsee »siirtymistä yli toiseen käteen»; Labradorin eskimon *Arvāŋät* '6' merkitsee »niiden (ts. ensimmäisen viiden) siirtymistä yli toiseen käteen.»

Jurakin *madā* 'über das Wasser gehen' verbin vastine on, kuten Y. H. Toivonen on osoittanut, samaa merkitsevä venäjänlapin *mokse-*. *ks > sam. *kt*, joka on säilynyt ostjakki- ja eteläsamojedissa, mutta pohjoissamojedilaisissa kielissä muuttunut *tt*:ksi, kuten edellä esitetyt '6' -sanan muodot eri kielissä osoittavat. Sama edustus on myös kantaauralin *kt:lla suomen *mätäs*, norjanlapin *miekta* -sanojen samojedilaisissa vastineissa: metsäjur. *mie^{ht}* 'mätäs', OS *mäkte* 'Haufen', kam. *bäkte* 'kleiner Erdhügel' (vrt. Beitr. 68). — Jurakissa on *madā* verbissä sekundärisen *tt~*t vaihtelun heikon asteen edustaja. Edelleen on huomattava, että pohjoisissa samojedikielissä on lyhyestä *u*:sta tullut *a*.

Näin olemme tulleet siihen tulokseen, ettei sam. *mukte-*, *muktu-* '6', jur. *madā* ja lp. *mokse-* 'mennä yli veden' -sanojen yhdistäminen tuota mitään äänteellisiä eikä merkitysoipillisia vaikeuksia, joten pidän esittämäni etymologiaa huomion arvoisena.

Edellä käsitellyillä sanoilla on vastine ostjakissakin, nim. DN *mōχtə* 'durch, hindurch', Trj. *mu'χtə* 'durch; geradeswegs', *māχi m. mōnt'ā'ə* 'taivaltaa, kulkea niemen, kannaksen poikki (kesällä tai talvella)', Ni. *muχtə* 'durch, hindurch, gerade aus, ohne seitwärts, nach den Dörfern abzubiegen, ohne anzuhalten'; usw.

Mitä lopuksi samojedin *t*:lliseen johtimeen 'kuutta' merkitsevässä lukusanasana tulee, pidän sitä ostjakkilaisena lainana; vrt. ostjDN *-ät* 'Sache, Ding (in Zusammensetz.)', V Vj. *q'it'* 'Sache, Ding', V *mā q'it'əm* 'kapineeni', Kaz. *qit'* = V Vj. OS *muktut* usw. merkitsisi siis alkuaan 'Ding, das übergegangen ist'.

TOIVO LEHTISALO

Das samojedische Zahlwort für 'sechs'

Lp. *mokse-*, jur. *madā* 'über das Wasser gehen' ist zu verbinden mit dem sam. Wort für 'sechs': jur. *maġ'*, *ma^{ht}at*, jen. *motu'*, tawgy *matu'*, OS *muktet*, *muktut*, kam. *muktu'd*, koib. *muktut*, mot. und taigi *muktun*. Sam. *kt* < *ks; im nordsamojedischen *kt* > *tt*; aus *tt* kommt man durch sekundären

Stufenwechsel zu *t* (> tundrajur. *d*). — Semasiologisch ist zu beachten das Zahlwort '6' im eskimosischen. In der Eskimosprache in Asien kommt *arvinlik* '6' aus dem Verb *arvi-χtuŋa* 'ich gehe über das Wasser an den anderen Strand'; usw.

T. LEHTISALO